

บทที่ 2

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาระบบชุมชนเมือง จะต้องทำความเข้าใจลักษณะของเมือง (Character of Urban) นั่นก็คือ จะต้องศึกษาลักษณะสภาพปัจจุบันของเมือง (Existing) ให้ละเอียด สิ่งที่จะต้องศึกษาและวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งชัดเจนเพื่อหาความเหมาะสมของเมืองที่จะพัฒนาให้เป็นไปตามนโยบายที่กำหนดจะต้องประกอบไปด้วยความรู้ความเข้าใจหลายๆ ด้าน เพื่อจัดลำดับความสำคัญของแต่ละชุมชนเมือง เพื่อประกอบเป็นเมืองหนึ่ง ดังนั้นต้องมีการศึกษาทฤษฎี แนวความคิด ตลอดจนเทคนิค วิเคราะห์การวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพอสรุปเป็นขั้นตอนดังนี้

2.1 ทฤษฎีแหล่งความเจริญ

ทฤษฎีแหล่งกลางความเจริญ คือ หลักเกณฑ์ที่จัดลำดับความสำคัญของทำเลที่ตั้ง โดยนำ ปัจจัย จำนวน ขนาด บทบาท หน้าที่ และช่วงระยะห่างของแต่ละแห่งเป็นหลัก กล่าวคือ ชุมชนขนาดใหญ่จะมีกิจกรรมมากกว่า และมีเขตการให้บริการกว้างกว่าชุมชนขนาดเล็ก

การอธิบายทฤษฎีแหล่งกลาง มีสมมติฐานที่ว่า

1. บริเวณแหล่งกลางมีลักษณะ ภูมิประเทศ ที่คล้ายคลึงกันหรือเหมือนกัน
2. การกระจายของประชากรมีเท่ากันทุกพื้นที่
3. ประชากรมีกำลังซื้อเท่าๆ กัน
4. การคมนาคมติดต่อในพื้นที่ได้รับความสะดวกเท่ากัน

จะพบว่าอัตราส่วนระหว่างการบริการที่สนองต่อความต้องการของประชากรในเขตนั่น ชุมชนเมืองจะมีความเป็นแหล่งกลางในอัตราที่ค่อนข้างสูง จะมีเขตการบริการต่อประชากรในอัตราที่สูงด้วยจะมีลักษณะที่แปรผันตามกัน เช่นเดียวกับชุมชนที่มีลักษณะความเป็นแหล่งกลางต่ำก็จะมีเขตการบริการต่ำด้วย เขตการให้บริการของแต่ละชุมชน สินค้าประจำวัน จะมีเขตการให้บริการในขอบเขตของชุมชนที่เล็กกว่าสินค้าระดับสูงซึ่งจะมีอยู่ในเมือง ดังนั้นชุมชนขนาดเล็กจะต้องพึ่งพากับ

สินค้าและบริการจากเมืองรูปหกเหลี่ยม จึงวางตัวซ้อนกันอยู่ โดยชุมชนที่มีเขตการให้บริการขนาดเล็กจะวางตัวซ้อนกันอยู่ในเขตการให้บริการของเมือง

2.2 ทฤษฎีชุมชนศูนย์กลาง¹

การวางแผนภาคมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ (Space) ของภาคให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ซึ่งกิจกรรมทุกอย่างของมนุษย์ต้องอาศัยพื้นที่ จึงต้องศึกษาเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์ทั้งในแง่เป็นที่ตั้งถิ่นฐาน เป็นแหล่งผลิตทางเกษตรและอุตสาหกรรมรวมทั้งเป็นเส้นทางที่จะลำเลียงสินค้าไปยังที่ต่างๆ อีกด้วย

Von Thunen (1826 : 86-93) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีแหล่งที่ตั้งเพื่ออธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างเมือง (Town) และชนบท (Country) โดยสมมุติว่ามีเมืองใหญ่เมืองหนึ่งตั้งอยู่กลางพื้นที่ราบที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดินเท่าเทียมกัน ที่ราบนี้ล้อมรอบไปด้วยป่าซึ่งทำให้เมืองนี้ถูกตัดขาดจากโลกภายนอก ด้วยข้อสมมุติที่ว่าไม่มีเมืองอื่นอยู่ในพื้นที่ราบนี้เลย เมืองนี้เมืองเดียวเท่านั้นจะต้องเป็นแหล่งอุปทานของสินค้าอุตสาหกรรมที่เป็นที่ต้องการให้แก่เขตชนบทที่ล้อมรอบอยู่ และในขณะเดียวกันก็เป็นตลาดหรือแหล่งอุปสงค์สำหรับสินค้าเกษตรส่วนเกินที่จะมาจากเขตชนบทโดยรอบอีกด้วย Von Thunen คิดต่อว่าแบบแผนการเพาะปลูกในบริเวณรอบตัวเมืองควรเป็นอย่างไร เขาจึงสมมุติว่าการทำการเกษตรในบริเวณนี้ทำอย่างมีเหตุผลสมมุติฐานนั้นคือ สินค้าเกษตรที่มีน้ำหนักมากหรือมีขนาดใหญ่เมื่อเทียบกับค่าของมันแล้ว ควรจะผลิตในที่ดินที่อยู่ใกล้ตัวเมืองเพื่อค่าขนส่งจะได้ลดลง ทั้งนี้รวมถึงสินค้าที่อาจนำเสียได้ง่ายด้วย ที่ดินที่ห่างออกไปควรจะใช้เป็นผลิตสินค้าที่มีน้ำหนักเบาเพราะแม้ว่าระยะทางไกล แต่ค่าขนส่งก็จะไม่มาก โดยข้อสมมุติฐานนี้ Von Thunen ก็ได้คิด Concentric Rings หรือ Functional Belts ขึ้นรอบๆ เมืองแต่ละวงเป็นที่เพาะปลูกพืชผลเฉพาะเจาะจงลงไป

¹ Gordan L. Fielding, *Geography as Social Science*. (New York : Harper&Row, Publishers, Inc., 1974) p.128

2.3 เขตอิทธิพลและศูนย์กลางชุมชน²

เกียรติ จิวะกุล วิเคราะห์เขตอิทธิพลและศูนย์กลางชุมชน โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกันในพื้นที่ โดยยอมรับพื้นที่ที่มีความหนาแน่นของประชากรสูงกว่าเป็นบริเวณศูนย์กลางของประชากรในบริเวณพื้นที่โดยรอบแถบนั้น มีแรงดึงดูดทางเศรษฐกิจ สังคมและการปกครองสูง เป็นทำเลที่มีความสำคัญทางคมนาคมขนส่ง เป็นพื้นที่ที่ตั้งถิ่นฐานของประชากรที่ต่อเนื่องกันตามความสัมพันธ์ระหว่างความหนาแน่นประชากรในช่วงเวลาหนึ่งที่สัมพันธ์กับระยะเวลาและการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ข้างเคียง ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่อำเภอซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของประชากรกับพื้นที่อำเภอโดยรอบโดยพิจารณาถึงความต่อเนื่องของความหนาแน่นประชากร รูปแบบพื้นที่ของความหนาแน่นของอำเภอโดยรอบสัมพันธ์กับความหนาแน่นของประชากรอำเภอศูนย์กลางตามระยะทางที่ห่างจากศูนย์กลางนั้น

2.4 การวิเคราะห์ศักยภาพความสำคัญของพื้นที่

Keeble, Lewis³ วิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดของพื้นที่ในการพัฒนาโดยกำหนดปัจจัย (Factor) เพื่อพิจารณาอุปสรรคต่างๆ ลงในแผนที่ทางด้านกายภาพ แล้วนำเทคนิคภาพเชิงซ้อน (Overlay Technique) สร้างภาพรวมของพื้นที่ การวิเคราะห์แบ่งปัจจัยเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มกายภาพ (Physical Factor) ประกอบด้วย ภูมิประเทศ ธรณีวิทยา คมนาคม เป็นต้น กลุ่มเศรษฐกิจ (Physical-Economic Factor) ประกอบด้วย พื้นที่เกษตรกรรม อุตสาหกรรม แหล่งแร่ เป็นต้น กลุ่มสังคม (Social-Economic Factor) ประกอบด้วย ประชากร การบริการ การจ้างงาน เป็นต้น

² เกียรติ จิวะกุล, การวิเคราะห์เพื่อกำหนดขอบเขตพื้นที่เฉพาะและระบบชุมชน. โครงการวิจัยสาขาการวางแผนภาค เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาประกอบการวางแผนพัฒนาประเทศ, งานวางแผนพัฒนาฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) (กทม. : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2524) : 181-187

³ Lewis Keeble, *Principles and Practice of Town and country Planning*. (London : Estates Gazette, 1959) : 71-81.

Keeble มิได้กำหนดค่าคะแนนของปัจจัยต่างๆ แต่ใช้วิธีระบายแทนการกำหนดค่าคะแนนกลุ่มแล้วนำมาซ้อนกันลงในแผนที่ ต่อมา Harg⁴ ใช้การจัดลำดับของปัจจัย (Ranking Criteria) โดยแบ่งเป็น 5 ลำดับ แสดงค่าคะแนนของปัจจัยลงในแผนที่

การวิเคราะห์โดยวิธี Sieve Analysis มีความคลาดเคลื่อนบ้าง เมื่อนำปัจจัยต่างๆ มาซ้อนกันเพื่อหาภาพรวม เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวในการศึกษาวิเคราะห์ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการกำหนดค่าคะแนนของแต่ละปัจจัยเป็น 5 ระดับ ตามลักษณะของข้อมูลเชิงคุณภาพ หรือข้อมูลเชิงปริมาณ ข้อมูลตัวเลขที่ให้ประโยชน์ใช้สอยสูงสุด ดีที่สุด จะมีค่าคะแนนสูงสุด ส่วนข้อมูลหรือตัวเลขที่มีปริมาณหรือคุณภาพใช้สอยรองลงมา จะมีค่าคะแนนลดหลั่นลงมา สำหรับข้อมูลที่เป็นตัวเลข จะวิเคราะห์โดยการตัดกลุ่มความถี่เป็น 5 กลุ่ม หากค่ามัธยฐาน (Median) ซึ่งเป็นค่ากลางของข้อมูล กลุ่มข้อมูลที่มีอยู่ในช่วงสูงที่ใกล้เคียงมัธยฐาน จะเป็นกลุ่มกลาง จะให้ค่าคะแนน 3 สำหรับกลุ่มพื้นที่ที่มีมูลค่าเชิงคุณภาพหรือปริมาณสูงสุดซึ่งให้ประโยชน์ใช้สอยทางผังเมืองสูงสุด จะมีค่าคะแนนเท่ากับ 5 และกลุ่มพื้นที่ที่ต่ำรองลงมาจะมีค่าคะแนน 4 ส่วนกลุ่มที่มีคุณค่าทางผังเมืองต่ำกว่ากลุ่มมัธยฐาน ได้แก่กลุ่มที่สี่และห้า จะมีค่าคะแนน 2 และ 1 ตามลำดับ

สำหรับค่าคะแนนของปัจจัยแต่ละปัจจัย สำนักผังเมือง (กรมการผังเมือง) กระทรวงมหาดไทย ได้กำหนดค่าคะแนนของปัจจัยต่างๆ ตามผลกระทบที่มีต่อการพัฒนา ปัจจัยของพื้นที่ที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาจะมีค่าคะแนนสูง ถ้าส่งผลกระทบต่อพัฒนาน้อยจะมีค่าคะแนนต่ำ

2.5 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับเมือง และการขยายตัวของเมือง

เมืองย่อมมีวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมและปัจจัยด้านต่างๆ ทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ประชากร และวิทยาการ ตามช่วงระยะเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป การปรับตัวของจำนวนประชากรภายในสภาพแวดล้อมดังกล่าว เป็นเหตุให้เมืองมีรูปร่างและโครงสร้างแตกต่างกันออกไป

⁴ Ian L. McHarg, *Design with Nature*. (New York : The Natural History, 1969): 103-116

การศึกษาถึงสภาพรูปแบบ โครงสร้าง และการขยายตัวของเมืองได้มีการพัฒนามาเป็นเวลานาน โดยในระยะแรกส่วนมากจะอธิบายรูปแบบการใช้ที่ดินทุกประเภทรวมตัวกัน โดยมีทฤษฎีจำแนกรูปแบบของเมือง (Urban Pattern) ออกเป็น 3 ทฤษฎี เป็นที่ยอมรับเชื่อถือกันอยู่คือ (อ้างโดย : สมเกียรติ สุนทรไชย 2523 : 10-13)

1. ทฤษฎีวงแหวนร่วม (Concentric Theory) ในปี ค.ศ. 1925 Ernest W. Burgess นักสังคมวิทยาได้กล่าวเป็นหลักการทั่วไปว่า เมืองขยายตัวออกไปจากศูนย์กลางเมืองในลักษณะเป็นวงกลมหรือส่วนของวงกลม โดยมีเขต/ย่านการใช้ที่ดินอีก 4 เขต/ย่าน ที่ล้อมรอบเขตธุรกิจศูนย์กลาง (Central Business District) ซึ่งเป็นแกนกลางของเมืองเป็นชั้นๆ ถัดออกมาคือเขตปรับเปลี่ยน (Zone In Transition) ซึ่งเป็นส่วนผสมของย่านธุรกิจกลางกับโกดังเก็บของคลังสินค้า บางแห่งเป็นที่อยู่คุณภาพต่ำ ซึ่งมักเรียกว่า เขตเสื่อมโทรม ถัดออกมาเป็นเขตที่ 3 เป็นย่านอยู่อาศัยของชนชั้นกลางผสมกับกรรมกรโรงงาน เขตนี้จะมีสิ่งแวดล้อมที่ดีกว่าเขตที่ 2 ถัดมาเป็นเขตที่ 4 เป็นย่านอยู่อาศัยชั้นดี (Zone of Better Residents) และเขตรอบนอกสุดจะเป็นเขตสัญจรเข้าเย็น (Commutor's Zone) ซึ่งโดยทั่วไปอยู่นอกเขตเมืองออกไปตามเส้นทางสำคัญโดยรวมกันเป็นกลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นที่พักอาศัยของผู้มีฐานะดี โดยมีการเดินทางไปทำงานในเขตกลางเมือง เข้า/ออก เข้าเย็นเป็นประจำ⁵

อย่างไรก็ตาม Bugress เห็นว่าโซนต่างๆ ที่เสนอนี้มิได้คงอยู่เช่นนี้ตลอดไปแต่จะแปรเปลี่ยนไปตามความเจริญของเมือง โดยเฉพาะเวลาเมืองขยายตัวออก โซนชั้นในจะรุกล้ำโซนชั้นนอกและชั้นถัดไป จึงเกิดการกระเพื่อมคล้ายระลอกน้ำ

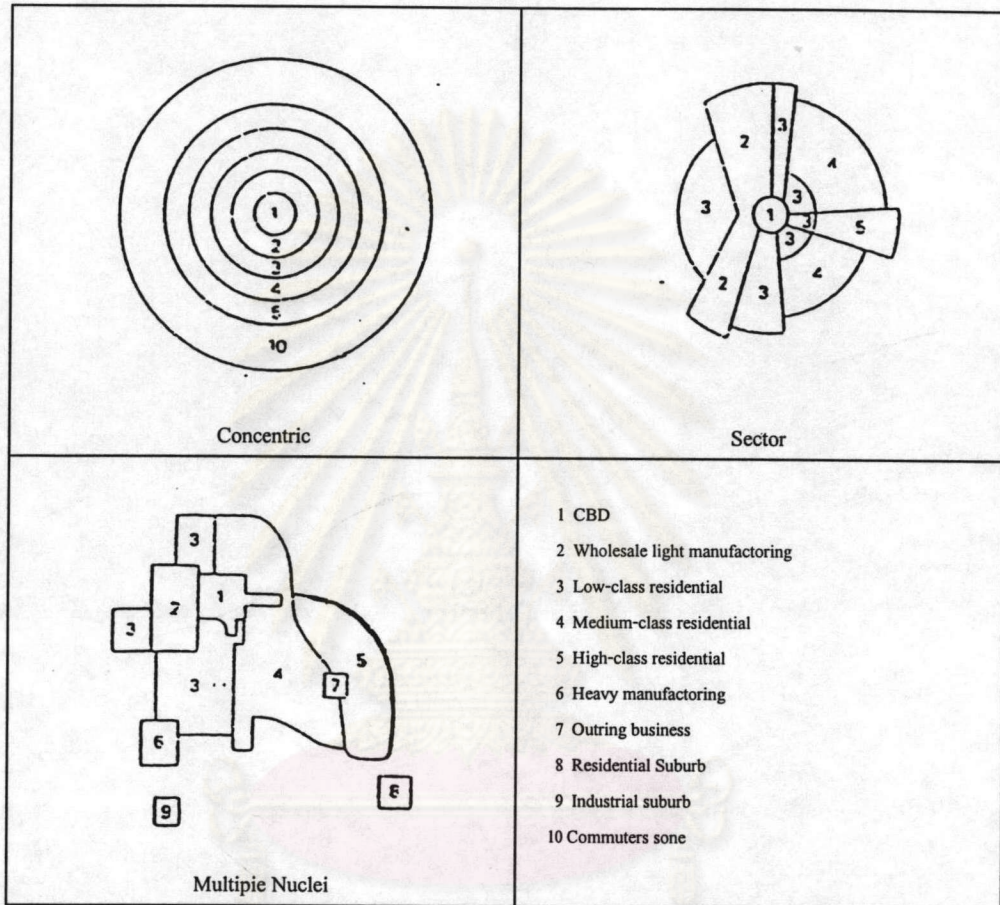
ปัจจัยที่ทำให้ทฤษฎีนี้มีความเบี่ยงเบนไปจากสภาพการณ์ความเป็นจริงของเมืองในสมัยใหม่ หรือเมืองที่มีวิวัฒนาการมาจากเมืองเก่า นั้นที่สำคัญเห็นจะได้แก่เทคนิควิทยาการที่เปลี่ยนไปและส่งผลแก่ระบบการคมนาคม-ขนส่ง ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ทำให้โครงสร้างและรูปแบบของเมืองเปลี่ยนไป

⁵ John Friedman & Clyde Weaver, Territory and Function ,The Evaluation of Regional Planning. (London : Edward Arnold Publishers Ltd.,1979) : p.56-57

2. ทฤษฎีรูปเสี้ยวและลิ้ม (Sector Theory) ในปี ค.ศ. 1939 Homer Hoyt ได้เสนอทฤษฎีเพื่ออธิบายรูปแบบการใช้ที่ดินของเมืองในความคิดของเขา มีบางส่วนคล้ายคลึงกับทฤษฎีของ Burgess ในประเด็นที่ว่า เมืองเติบโตโดยขยายออกไปรอบนอกจากศูนย์กลางของเมืองซึ่งมีอยู่แห่งเดียว แต่ลักษณะการขยายไม่จำเป็นจะต้องเป็นรูปวงกลมซ้อนกันเสมอไป เขาเห็นว่าเส้นทางขนส่ง และลักษณะด้านกายภาพของเมืองมีอิทธิพลต่อการกำหนดประเภทการใช้ที่ดินและการขยายตัวของกิจกรรม ดังนั้น โครงสร้างรูปแบบการขยายตัวของเมืองจึงมีลักษณะคล้ายใบพัดหรือรูปลิ้ม

นอกจากนี้เขาเห็นว่า ค่าเช่า เป็นตัวแทนคุณลักษณะอื่นๆ ที่เกี่ยวกับ ที่อยู่อาศัยทั้งหมด และเขตเช่นนี้มีได้คงที่ตายตัวแน่นอน อาจมีการเปลี่ยนแปลงหรือย้ายที่ออกไปสู่เขตรอบนอก ดังนั้นที่อยู่อาศัยของผู้มีฐานะดีจึงมีการขยายตัวออกไปสู่เขตรอบนอกบริเวณชานเมือง และโดยทั่วไปจะขยายตัวออกไปตามเส้นทางคมนาคมที่สะดวกที่สุด นอกจากนี้การเคลื่อนที่ของย่านที่มีราคาแพงจะมีอิทธิพลดึงดูดเมืองให้เจริญไปในทิศทางนั้นด้วย

3. ทฤษฎีหลายศูนย์กลาง (Multi Nuclei Theory) ทฤษฎีนี้ได้รับการเสนอโดย Chauncy D. Harris and Edward L. Ullman ใน ค.ศ. 1945 โดยได้รวมเอาแนวความคิดของสองทฤษฎีแรกเข้าด้วยกัน แล้วผสมผสานออกมาเป็นแนวความคิดใหม่แบบมีศูนย์กลางหลายแห่งขึ้นมา เขาเสนอว่า ศูนย์กลางของเมืองใหญ่ๆ นั้นมิได้มีเพียงแห่งเดียว และการขยายตัวมิได้เกิดขึ้นโดยรอบย่านศูนย์กลางเมืองหรือย่านธุรกิจลงเพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากแต่การขยายตัวเกิดขึ้นโดยรอบบริเวณศูนย์กลางหลายๆ แห่ง ซึ่งอยู่ในเมืองนั้น เมืองยังมีขนาดใหญ่ก็ยังมีศูนย์กลางจำนวนมากขึ้นตามไปด้วย นอกจากนี้เขายังมีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่าศูนย์กลางย่อยดังกล่าวส่วนมากมักเกิดขึ้นบริเวณใกล้เคียงกับบริเวณที่พักอาศัยของคนชั้นกลางและชั้นสูง

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 2.1 ทฤษฎีรูปแบบของการขยายตัวของเมือง

การที่เมืองเกิดมีหลายศูนย์กลางในบริเวณต่างๆ กันนั้นเนื่องจากอิทธิพลร่วมของปัจจัยต่างๆ ดังนี้

1. กิจกรรมบางประเภทต้องการความสะดวกโดยเฉพาะ เช่น ย่านการค้าต้องการทำเลที่ตั้งเข้าถึงสะดวกที่สุด ย่านอุตสาหกรรมต้องการทำเลที่เหมาะสมในเรื่องขนาดที่ดินและอยู่ใกล้น้ำและเส้นทางคมนาคม เป็นต้น
2. กิจกรรมบางประเภทมักตั้งอยู่ใกล้กัน เนื่องจากได้รับประโยชน์จากการรวมกลุ่มกัน เช่น ร้านค้าย่อยอยู่รวมกัน เพราะได้เปรียบจากลูกค้าร่วมกัน ย่านการเงินและการธนาคารได้รับความสะดวกในการติดต่อระหว่างกัน เป็นต้น
3. กิจกรรมบางประเภทที่มีความแตกต่างกัน ไม่เหมาะสมที่จะนำมาอยู่รวมกัน เนื่องจากจะทำให้เกิดผลเสีย เช่น ย่านที่พักอาศัยของผู้มีรายได้สูงกับโรงงานต่างๆ
4. กิจกรรมบางประเภทไม่สามารถตั้งในทำเลที่ดินที่ต้องการได้ เนื่องจากค่าเช่าที่สูง เช่น ย่านที่อยู่อาศัยแบบหนาแน่น จำเป็นต้องตั้งในที่ดินราคาถูกและมีสภาพแวดล้อมที่ไม่ค่อยดีนัก เป็นต้น

แนวความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของเมือง

John R. Ottensmann (1975 : 63-68) กล่าวว่า วิธีการที่จะใช้พิสูจน์การเปลี่ยนแปลงของเมืองนั้นจะใช้รูปแบบการขยายตัวของประชากร (Population Distribution Model) ซึ่งเชื่อว่าประชากรมักจะหนาแน่นบริเวณศูนย์กลาง แล้วค่อยๆ เบาลงตามระยะห่างจากจุดศูนย์กลางเมือง ในอเมริกาช่วง 50 ปีที่ผ่านมาจะมีขนาดใหญ่มากขึ้นและเป็นเมืองแบบหลายศูนย์กลางมากขึ้น ประชากรสามารถเลือกอยู่ในที่ต่างๆ ได้โดยไม่จำเป็นต้องเลือกบริเวณศูนย์กลางเดียวเช่นเดิม เพราะความสะดวกในการใช้บริการขนส่งสาธารณะทำให้ความสัมพันธ์กับระยะทางลดความสำคัญลงไป และค่าของความหนาแน่นตามระยะทางก็จะลดลงไปด้วย ซึ่งจะแสดงว่าเมืองนั้นเริ่มพึ่งตัวเองได้มากขึ้น

ปัจจัยและการเติบโตของชนเมือง

จากการมองของนักวิชาการในการพิจารณาสาเหตุของการเติบโตของชนเมืองซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของเมืองขนาดใหญ่โดยเน้นการพิจารณาจากพื้นฐานสภาพแวดล้อมของเมืองในประเทศด้อยพัฒนา สรุปได้ดังนี้ (มานพ พงศทัต 2527 : 2-3 ถึง 2-9, ฉัตรชัย พงษ์ประยูร 2527 : 32-33, ไพบุลย์ ช่างเรียน 2516 : 2549-251)

1. การเพิ่มขึ้นของประชากรของเมืองในอัตราที่รวดเร็ว อันเป็นผลจากการพัฒนาในระดับประเทศ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างชนบทและเมือง เป็นปัจจัยที่ทำให้ประชากรเข้าสู่เมืองจนเกินความสามารถที่จะรองรับได้ จึงเกิดการขยายตัวของเมืองออกสู่เขตพื้นที่รอบนอก

2. ความเหมาะสมของเขตพื้นที่รอบนอก ได้แก่ การมีพื้นที่ว่างและการมีเส้นทางคมนาคมตั้งแต่เดิมมีเพื่อเชื่อมโยงชุมชนเมืองหลักกับชุมชนเมืองรอบนอก เขตพื้นที่รอบนอกดังกล่าวจึงเหมาะสมแก่การรองรับกิจกรรม ที่อยู่อาศัย การผลิต การให้บริการสำหรับประชากรที่เพิ่มล้นออกมา เกิดตลาดขนาดใหญ่ขึ้น เกิดโอกาสและความเหมาะสมในการผลิตและการลงทุนของภาคเอกชน

3. นโยบายและการบริหารของรัฐในด้านการพัฒนาเมือง ถือได้ว่าเป็นแรงเสริมให้เกิดการขยายตัวออกสู่ชนเมือง เนื่องจากการวางแผนพัฒนาองรับเกี่ยวกับขนาดและการขยายตัวของเมือง รวมทั้งการผลักดันอุตสาหกรรมซึ่งเป็นแหล่งงานของประชากรให้ตั้งในเขตนอกเมือง

4. กระบวนการพัฒนาเมืองและการให้บริการของรัฐแก่ประชากรตลอดจนการควบคุมดูแลดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น การขาดแคลนทรัพยากร ปัญหาทางด้านการบริหารและการจัดการ เป็นต้น

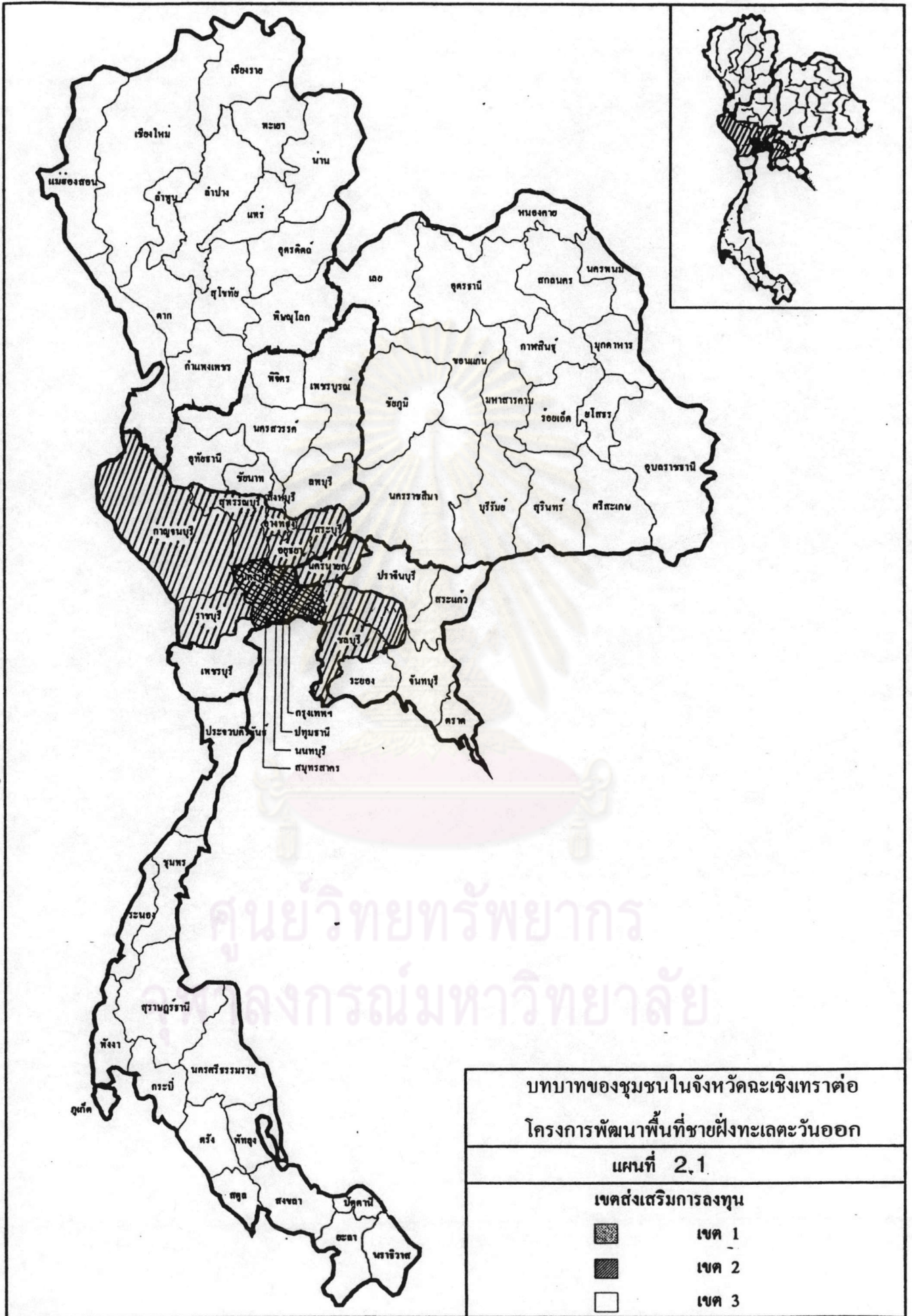
2.6 งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

วิทยานิพนธ์ของปริพนธ์ เลิศพรลักษณ์ : 2535. ในเรื่องการศึกษาาระบบชุมชนเพื่อรองรับการพัฒนาจังหวัดเชียงราย พบว่า ระดับการพัฒนาของชุมชนและศักยภาพการพัฒนาของพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กันโดยตรงคือ อำเภอที่มีศักยภาพการพัฒนาสูงก็จะมีศูนย์กลางหลักที่มีระดับการ

พัฒนาสูงด้วย ส่วนอำเภอที่มีศักยภาพการพัฒนาต่ำจะมี ชุมชนศูนย์กลางหลักที่มีระดับการพัฒนาต่ำ ดังนั้น การกำหนดบทบาทหน้าที่ของชุมชนต่าง ๆ ต้องมีความเชื่อมโยงทางกายภาพ เศรษฐกิจ และทรัพยากรในพื้นที่ ให้สอดคล้องและสัมพันธ์กันเพื่อให้ชุมชนเหล่านี้เป็นศูนย์กลางอย่างต่อเนื่องในการกระจายการพัฒนาจากเมืองเชียงรายไปยังพื้นที่ชนบท

วิทยานิพนธ์ของอัญชนิ ทุมโนน้อย : 2532 ในเรื่องการใช้ไมโครคอมพิวเตอร์ในการศึกษาเพื่อกำหนดบทบาทและความสำคัญของชุมชนศูนย์กลางขนาดเล็ก : กรณีศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยพิจารณาจากตัวแปรด้านกายภาพ ประชากร เศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและบริการสังคมของชุมชนศูนย์กลางขนาดเล็กของแต่ละแห่ง ด้วยวิธี Factor Analysis พบว่า ชุมชนพนมสารคามมีบทบาทเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมต่อเนื่องกับการเกษตร ชุมชนบางวัวและบางปะกงเป็นศูนย์กลางบริการขนส่งสินค้าอุตสาหกรรม ชุมชนบางน้ำเปรี้ยวเป็นศูนย์กลางด้านเกษตรกรรม โดยที่ชุมชนมีความสำคัญตามลักษณะโครงข่ายคมนาคม

นางสาวจรรุวรรณ ลิ้มปเสนีย์ และนายเอกสิทธิ์ เตชะโกศิวณิช : 2539 ในเรื่องการศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาชนบทภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย พบว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจยังในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศไทยยังขาดความสมดุล ทำให้เกิดปัญหาช่องว่างและความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ระหว่างเขตชนบทหรือเขตเมือง ปัญหาในอนุภาคนี้นี้มีปัญหาด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมเป็นอนุภาคที่ด้อยที่สุดของประเทศ การศึกษาและวิเคราะห์สภาพทางกายภาพ ประชากร เศรษฐกิจของการตั้งถิ่นฐานระดับอำเภอและหมู่บ้านจะทำให้ทราบถึงปัญหาสาเหตุความยากจนของประชากร ศักยภาพของการพัฒนาและเขตอิทธิพลในแต่ละพื้นที่ ซึ่งก่อประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาชนบทภาคเหนือตอนล่างสำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระยะต่อไป

2.7 เขตส่งเสริมอุตสาหกรรม

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BORAD OF INVESTMENT) เป็นหน่วยงานของรัฐตั้งในปี พ.ศ. 2497 มีนโยบายในการสนับสนุนส่งเสริมการลงทุนในกิจการที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ ให้สิทธิและประโยชน์ข้อมูล ข่าวสาร ฯลฯ เพื่อเป็นการดึงดูดให้ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนในภูมิภาคต่างๆ และในเขตส่งเสริมให้มากขึ้นเพื่อเป็นการกระจายการลงทุนไปสู่ภูมิภาคและเป็นการสร้างงานในภาคชนบท สามารถช่วยลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสามารถลดความแออัดของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลได้โดยตรง ซึ่งทาง BOI ได้มีนโยบายส่งเสริมการลงทุนโดยแบ่งเขตการส่งเสริมการลงทุนในพ.ศ. 2530 ออกเป็น 3 เขต คือ

เขต 1 มีจำนวน 6 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ สมุทรสาคร ปทุมธานี นนทบุรีและนครปฐม

สิทธิประโยชน์จูงใจ

- ลดหย่อนอากรเข้าเครื่องจักรกึ่งหนึ่งในกิจการส่งออกไม่น้อยกว่า 80% หรือตั้งโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมหรือเขตอุตสาหกรรม

- ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล 3 ปีในกิจการส่งออกไม่น้อยกว่า 80% และตั้งโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมหรือเขตอุตสาหกรรม

- ยกเว้นอากรเข้าวัตถุดิบหรือวัสดุจำเป็น (ส่วนที่ส่งออกไม่น้อยกว่า 30% ของยอดขาย) เป็นเวลา 1 ปี

เขต 2 มีจำนวน 11 จังหวัด ได้แก่ สมุทรสงคราม ราชบุรี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สระบุรี นครนายก ฉะเชิงเทราและชลบุรี

สิทธิประโยชน์จูงใจ

- ลดหย่อนอากรขาเข้าเครื่องจักรกึ่งหนึ่ง

- ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล 3 ปีและเพิ่มเป็น 7 ปีถ้าหากมีการดำเนินการตั้งโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมหรือเขตอุตสาหกรรม

- ยกเว้นอากรขาเข้าวัตถุดิบหรือวัสดุจำเป็น (ส่วนที่ส่งออกไม่น้อยกว่า 30% ของยอดขาย) เป็นเวลา 1 ปี

เขต 3 มีจำนวน 60 จังหวัดที่เหลือและนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง

สิทธิประโยชน์จูงใจ

- ยกเว้นอากรขาเข้าเครื่องจักร
- ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล 8 ปีและลดหย่อนอีก 50% เป็นเวลา 5 ปี
- ยกเว้นอากรขาเข้าวัตถุดิบหรือวัสดุจำเป็น (ส่วนที่ส่งออกไม่น้อยกว่า 30% ของยอดขาย) เป็นเวลา 5 ปี
- ลดหย่อนอากรขาเข้าวัตถุดิบหรือวัสดุจำเป็น ส่วนที่ขายในประเทศ 75% เป็นเวลา 5 ปี
- อนุญาตให้หักค่าขนส่ง ค่าไฟฟ้าและค่าประปา 2 เท่าเป็นเวลา 10 ปี
- อนุญาตให้หักค่าติดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวก 25%

2.8 นโยบายการพัฒนาเมือง⁶

อุทิศ ขาวเขียว นโยบายการพัฒนาเมืองตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) กำหนดบทบาทของชุมชนเมืองให้เป็นระบบและเกื้อกูลการพัฒนาซึ่งกันและกัน โดยใช้กลยุทธ์ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานหลักเพื่อเชื่อมโยงพื้นที่และชุมชนเป้าหมาย ได้แก่ ทางหลวง รถไฟ และระบบสื่อสารโทรคมนาคม ซึ่งจะเป็นฐานการพัฒนาใหม่ในระบบชุมชนเพิ่มขึ้น จากกรุงเทพมหานคร โดยมีชุมชนศูนย์กลางหลักในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ

- ฉะเชิงเทรา แหล่งรองรับการพัฒนาสนามบินนานาชาติหนองงูเห่าและการกระจายกิจกรรมจากกรุงเทพมหานคร
- ระยอง - มาบตาพุด ศูนย์กลางอุตสาหกรรมหลักสมัยใหม่และการค้ำานานาชาติ
- ชลบุรี - แหลมฉบัง ศูนย์กลางการบริการและเมืองท่าสมัยใหม่

⁶ อุทิศ ขาวเขียว, เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ การพัฒนาระบบจรรกับการพัฒนาเมือง เรื่อง นโยบายการพัฒนาเมือง. (สนง.คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, มีนาคม 2540) : หน้า 2-6